

باستان شناسی نسخ خطی

دانش فلسفی و وسعت تاملات شیخ‌الرئیس در حوزه‌های متفاوتی چون طب از او حکیمی ساخته است که در یک اقلیم و زمان نمی‌گنجد و یافته‌هایش می‌تواند برای انسان هر عصری موثر واقع شود، اما در رهگذر زمان کتب وی دستخوش حب و بغض‌های موافقان و منکران قرار گرفته است تا جایی که با تردید بسیار می‌توان گفت نسخی که از او بر جا مانده همانی است که ابن سینا تالیف کرده است. **نجفقلی حبیبی**، در گفت‌وگو با فرهیختگان با بیان روند پیشروی تصحیح کتاب قانون به اهمیت این کتاب برای جامعه بشری اشاره می‌کند.

روند تصحیح قانون ابن سینا چگونه پیش می‌رود؟

تصحیح قانون ابن سینا همچنان ادامه دارد. کتاب اول و دوم تمام شده است و بخش قابل توجهی از کتاب سوم هم رو به اتمام است. با این وجود بخش اعظمی از کار هنوز به اتمام نرسیده، چراکه در کنار قانون، شرح‌هایی را که بر کتاب نوشته است نیز تصحیح می‌کنم مانند شرح فخر رازی و قطب‌الدین شیرازی. از آنجایی که قانون، پیچیدگی‌های خاص خود را دارد به همین خاطر بسیاری از دانشمندان بعد ابن سینا کوشش کردند بر این کتاب شرح‌هایی بنویسند. یکی از این افراد، فخر رازی بود. فخر رازی اصولاً نقاد بوده و بیشتر نقد می‌کند تا شرح دهد.

تا چه میزان قانون در مرور ایام، دستخوش سلیقه‌ها شده است. به عبارت دیگر آیا گذر زمان سبب شده که کتاب را بازنگری کنید؟

من کتاب قانون را شرح نمی‌دهم، توضیح و ترجمه هم انجام نمی‌دهم. متنی که ابن سینا در قانون نوشته به مرور زمان دست‌کاری شده است و بسیاری از نظریات دیگران به اشتباه داخل متن شده است. من لازم می‌بینم برای

شخصی که می‌خواهد متن ابن سینا را بفهمد تا آنجا که امکان دارد متن را از افزوده‌ها بزدایم و متنی را که به نسخه اصلی شباهت بیشتری دارد عرضه کنم. به همین خاطر نسخه‌هایی را که به زمان ابن سینا نزدیک است فراهم کرده‌ام. بعد از این می‌خواهم خود یا شخص دیگری که شایستگی دارد آن را به زبان فارسی برگرداند، چراکه اگر متن درست نباشد ممکن است ترجمه هم غلط از آب درآید. بنابراین بیشتر روی متن متمرکز شده‌ام. در ایران هم همه نسخه‌های باقی مانده از قانون چاپ سنگی هستند. این نسخ بسیار مشکل هستند. متن‌هایی هم که در کشورهای عربی چاپ می‌شود بیشتر از نسخه عربی چاپ روم هستند. باید بگویم چاپ منقحی از قانون وجود ندارد اما به اعتقاد من این حق ایرانیان است که تصحیح شده قانون را در دسترس داشته باشند. به همین خاطر بیشترین تلاش خود را می‌کنم تا نسخه صحیحی به جامعه بشری تحویل دهم. بعد از چاپ نیز امیدوارم مورد نقد کارشناسان داخلی و خارجی قرار گیرد تا عیب‌های کار روشن شده و در چاپ‌های بعدی مرتفع شود.

اهمیت ابن سینا و قانون را برای سایر کشورها به جز ایران چگونه ارزیابی می‌کنید؟

سازمان ملل دو سال پیاپی را؛ یعنی سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۲ را هزارمین سال تالیف قانون ابن سینا نام‌گذاری کرده است. از این نام‌گذاری این نکته بر می‌آید که تا چه اندازه این کتاب برای تاریخ بشری اهمیت دارد و بر علم و سلامت جهان تاثیرگذار است.

تصحیح نسخ ابن سینا از سوی نهاد و ارگانی به شما پیشنهاد شده یا اینکه این دغدغه کاملاً شخصی است؟

پیشنهاد تصحیح قانون را موسسه بنیاد فرهنگی ابن سینا همدان به من داده است. این بنیاد یک نهاد رسمی علمی است که مصوبه شورای انقلاب فرهنگی است و کارش ترویج اندیشه‌های ابن سیناست. پیشنهاد تصحیح قانون از سال‌ها پیش به من داده شد اما از آنجایی که درخصوص طب سنتی دانشی نداشتم تا مدتی از پذیرش آن سر باز می‌زدم ولی در نهایت متقاعد شدم و کار را قبول کردم. امیدوارم خداوند توفیق دهد تا بتوانم دشواری این کار را تاب بیاورم و کتاب به سرانجام برسد. اینجا من دست تنها کار را پیش بردم به همین خاطر تا حدودی روند پیشروی روی تصحیح کند بود.

آیا در تصحیح خود از شرح‌هایی که بر کتاب قانون نوشته شده است نیز بهره گرفته‌اید؟

کتاب قانون برای دانشمندان اسلامی اهمیت ویژه‌ای دارد. هر کس متناسب با فهم و درک خود شرحی بر کتاب نوشته است. مانند شرح فخر رازی، قطب‌الدین شیرازی، حکیم آملی، حکیم گیلانی و چند شرح دیگر از جمله زین‌العرب مصری و... من سعی کردم در تصحیح قانون از اکثر این شرح‌ها استفاده کنم. این افراد کسانی هستند

که قانون ابن سینا را بسط داده و در مورد آن بحث کرده‌اند و اشکالاتی را بر قانون نوشته‌اند. از آنجایی که کسانی که این شرح‌ها را نوشته‌اند مربوط به ادوار متفاوت بوده‌اند - مثلاً قطب‌الدین شیرازی در قرن ۸ و ۷ زندگی می‌کرد و حکیم آملی بعد از ایشان؛ یعنی در قرن ۹ زندگی می‌کرد و حکیم گیلانی متاخرتر از آنها بود و حکیم ابن قشیری مصری که شرح مفصلی بر قانون نوشته است هم عصر قطب‌الدین شیرازی است - سعی کردم از تمامی این شرح‌ها در پاورقی‌ها استفاده کنم و عبارت‌های پیچیده را راجع به این شرح‌ها توضیح دهم تا خواننده راحت‌تر بتواند مطلب ابن سینا را درک کند.

به نظر شما تصحیح نسخ خطی می‌تواند راهگشا باشد؟

تصحیح نسخه خطی مانند باستان‌شناسی است. زمانی که یک بنای قدیمی را احیا می‌کنیم کسی نمی‌گوید این بنا قدیمی است و به درد نمی‌خورد و ما آن را به‌عنوان یک ارزش می‌پذیریم. نسخ قدیمی هم باید به همین صورت باشد. درست است که این کتب قدیمی هستند و شاید از نظر علمی چندان به بار علمی ما نیفزایند، اما ارزشمند هستند و ارزش تاریخی دارند. این ارزش هیچ‌گاه کهنه نمی‌شود، به‌علاوه همان‌طور که گفتم می‌تواند برای امروز ما هم موثر باشد.